

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

آثار در آمدی و تورمی تغییر نرخ ارز مبنای حقوق ورودی سال ۱۴۰۰

آذر ۱۳۹۹

آثار در آمدی و تورمی تغییر نرخ ارز مبنای حقوق ورودی سال ۱۴۰۰

پژوهشکده مطالعات اقتصادی و توان رقابتی

گروه مطالعات و پژوهش‌های اقتصاد کلان و آینده‌پژوهی

تهیه‌کننده: دکتر حسن ولی بیگی

ناظر علمی: دکتر حسن حیدری، دکتر علیرضا گرشاسبی

بهره‌بردار: وزارت صنعت، معدن و تجارت، سازمان برنامه و بودجه و مجلس شورای اسلامی

چکیده

یکی از آیتم‌های درآمدزای دولت در قوانین بودجه سنواتی، درآمد ناشی از حقوق ورودی و مالیات بر واردات کالاهاست. در این درآمدها مولفه‌های نرخ تعرفه، نرخ تسعیر ارز مبنای اخذ حقوق گمرکی، نرخ مالیات بر ارزش افزوده و ارزش واردات تاثیرگذار است. دو مولفه نرخ تعرفه و نرخ تسعیر ارز همواره در محافل سیاست‌گذاری مورد بحث هستند. نرخ تعرفه علاوه بر اینکه قبل از شروع سال جدید توسط هیات وزیران مصوب و اجرایی می‌شود، در هنگام افزایش نرخ ارز به منظور کاهش آثار تورمی نیز مورد تعدیل قرار می‌گیرد (نظیر سال ۱۳۹۱). مولفه دیگر نرخ تسعیر ارز است که هر چند سال یکبار به جهت فاصله گرفتن آن از نرخ ارز بازار آزاد، در معرض تغییر قرار می‌گیرد.

بر این اساس در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نرخ ارز مبنای اخذ حقوق ورودی ۴۲۰۰ تومان منظور شده که بر این اساس رقم مالیات بر واردات (حقوق ورودی) ۲۳.۶ هزار میلیارد تومان پیش بینی شده است. تغییر نرخ تسعیر ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی در شرایطی که دولت با مشکلات عدم تحقق منابع درآمدی مواجه است، یکی از درآمدهای قابل اتکاء در بودجه‌های سالیانه برای افزایش درآمد دولت است.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نرخ ارز ۱۱۵۰۰ تومان در نظر گرفته شده است. این گزارش درصدد است به این سوال پاسخ دهد که چنانچه نمایندگان مجلس شورای اسلامی تصمیم به تغییر نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان و یا ۱۷۰۰۰ تومان بگیرند تبعات اقتصادی این سیاست نظیر آثار درآمدی و تورمی چه خواهد بود.

۱. سناریوهای هشت گانه مد نظر در این گزارش:

سناریو ۱

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش یابد. ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند تعرفه و واردات سال ۱۳۹۹ کشور باشد؛

سناریو ۲

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش یابد. ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند تعرفه و واردات سال ۱۳۹۹ کشور باشد؛

سناریو ۳

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند واردات سال ۱۳۹۹ کشور، لیکن تعرفه‌های وارداتی برای همه کالاها ۵ درصد باشد؛

سناریو ۴

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند واردات سال ۱۳۹۹ کشور، لیکن تعرفه‌های وارداتی برای همه کالاها ۵ درصد باشد؛

سناریو ۵

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند تعرفه سال ۱۳۹۹ و واردات سال ۱۳۹۶ کشور باشد؛

سناریو ۶

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند تعرفه سال ۱۳۹۹ و واردات سال ۱۳۹۶ کشور باشد؛

سناریو ۷

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند واردات سال ۱۳۹۶ کشور، لیکن تعرفه‌های وارداتی برای همه کالاها ۵ درصد باشد؛

سناریو ۸

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند واردات سال ۱۳۹۶ کشور، لیکن تعرفه‌های وارداتی برای همه کالاها ۵ درصد باشد؛

ضمناً برای ارزیابی آثار سیاست دو فرض زیر در نظر گرفته شده است:

- ✓ میزان واردات کل سال ۱۳۹۹، بر اساس واردات ۷ ماهه سال ۱۳۹۹ برآورد شده است؛
- ✓ کالاهای ممنوع سال ۱۳۹۹ در چهار سناریو اول همچنان ممنوع و در سناریوهای ۵ تا ۸ مجاز به ورود هستند.

همانطوریکه در بالا مشخص است دو ساختار متفاوت (واردات سال ۱۳۹۹ و ۱۳۹۶) در سناریوها ذکر شده است. علت انتخاب سال ۱۳۹۹ تداوم وضعیت موجود است، لیکن انتخاب سال ۱۳۹۶، با این فرض است که در سال ۱۴۰۰ تحریم‌ها تخفیف یابد و واردات به سالهای قبل از تحریم بازگردد.

۲. به منظور برآورد آثار این سیاست، از پایگاه‌های آماری گمرک ج.ا.ایران و وزارت صنعت، معدن و تجارت (ستاد تنظیم بازار و معاونت امور اقتصادی وزارت صنعت، معدن و تجارت) استفاده شده و محاسبات بر اساس کدهای هشت رقمی صورت گرفته و اطلاعات بر اساس سرجمع‌های آنها ذکر شده است.

۳. بر اساس برآوردهای صورت گرفته انتظار می‌رود بدون تغییر نرخ تعرفه‌ها با تغییر نرخ ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان (سناریو ۱)، کل درآمد دولت حدود ۳۰.۸ هزار میلیارد تومان افزایش یابد. در این وضعیت اگر تعرفه کالاهای وارداتی در سطح ۵ درصد تثبیت شود (سناریو ۳)، افزایش درآمد دولت به ۱۰ هزار میلیارد تومان خواهد رسید. در سناریو ۲ و ۴ افزایش نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان (فروض مثل سناریو ۱ و ۳) منجر به تغییر در درآمد دولت به ترتیب ۵۴ و ۲۳.۲ هزار میلیارد تومان خواهد شد.

۴. در سناریوهای ۵ تا ۸ ساختار واردات بجای سال ۱۳۹۹، سال ۱۳۹۶ منظور شده و بقیه فروض نظیر سناریوهای ۱ تا ۴ است. تحت سناریو ۵ و ۷ افزایش درآمد دولت به ترتیب ۶۷.۵ و ۲۵.۷ هزار میلیارد تومان شده که نسبت به سناریو ۱ و ۳ افزایش ۱۱۹ و ۱۵۷ درصد را نشان می‌دهد. در قالب سناریو ۶ و ۸ افزایش درآمد دولت به ترتیب ۱۱۸.۵ و ۴۶.۴ هزار میلیارد تومان خواهد شد که نسبت به سناریوهای ۲ و ۴ افزایش ۱۱۹ و ۱۰۰ درصدی را نشان می‌دهد.

۵. تورم وارداتی یکی از پیامدهای اجرای این سیاست است. نتایج بررسی‌ها حاکی از آن است که در قالب سناریوهای هشتگانه دامنه افزایش قیمت کالاهای وارداتی بین ۴.۵ و ۱۳.۳ درصد (میانگین وزنی) است. بطور مشخص در قالب دو سناریو ۱ و ۳، متوسط (وزنی) افزایش قیمت کالاهای وارداتی به ترتیب ۷.۲ و ۴.۸ درصد می‌باشد که در صورت وجود ساختار واردات سال ۱۳۹۶ (سناریوهای ۵ و ۷)، این افزایش‌ها به ترتیب به ۷.۶ و ۴.۵ درصد خواهد بود. این نتایج نشان می‌دهد کالاهای مصرفی افزایش کمی (۰.۸ و ۵.۸ درصد در سناریو ۱ و ۳) را تجربه خواهند کرد. در این میان انتظار می‌رود قیمت کالاهای وارداتی واسطه‌ای و سرمایه‌ای به ترتیب ۶.۴ و ۴.۲ درصد (سناریو ۱ و ۳) افزایش داشته باشند. در این بین افزایش قیمت کالاهای وارداتی اساسی (گروه یک) در سناریو ۱ و ۳ به ترتیب ۲.۱ و ۱.۲ درصد خواهد شد.

۶. بر اساس نظریه تورم زنجیره عرضه، تورم وارداتی از کانال کالاهای نیمه ساخته، سپس کالاهای ساخته شده و نهایی و نهایتاً قیمت خرده فروشی (شاخص قیمت مصرف‌کننده) تورم را رقم می‌زند. بر این اساس تورم وارداتی در قالب سناریو ۱ حداقل به میزان ۱.۵ درصد تورم ایجاد خواهد کرد. چنانچه بنگاههای تولیدکننده مواد اولیه، واسطه‌ای و سرمایه‌ای داخلی قیمت خود (به میزان افزایش در نهاده‌های خارجی) را تعدیل کنند تورمی به میزان حداکثر ۴.۵ درصد ایجاد خواهد شد. در سناریو ۳

نیز تورمی بین ۱ تا ۲.۵ درصد ایجاد می‌شود. چنانچه ساختار واردات سال ۱۳۹۶ مبنا باشد در سناریو ۵ تورمی بین ۱.۵ تا ۴.۷ و در سناریو ۷ تورمی بین ۰.۹ تا ۲.۸ خواهیم داشت. نکته اساسی این است که افزایش در نرخ تورم ناشی از این سناریوها را باید با کاهش نیاز به استقراض از بانک مرکزی بابت پوشش کسری بودجه و تورم حاصل از آن مقایسه کرد. لذا چشم‌پوشی از این سیاست، به معنای کاهش نرخ تورم نیست، بلکه برعکس، موجب افزایش رشد پایه پولی و افزایش تورم خواهد شد.

پیشنهادات:

سیاست افزایش نرخ تسعیر ارز مبنای حقوق ورودی سیاستی تجربه شده‌ای در سنوات قبل است، و مهمترین آثار آن افزایش درآمدهای دولت از یکسو و بروز تورم از سوی دیگر بوده است. با این حال اجرای این سیاست نیازمند پاره‌ای ملاحظات به شرح زیر است:

۱. با توجه به کسری قابل توجه بودجه دولت در سال آینده، این سیاست می‌تواند درصدی از آن را پوشش داده و از افزایش پایه پولی که منجر به افزایش تورم می‌شود جلوگیری نماید؛
۲. با عنایت به ردیف ۱۱۰۴۰۰ جدول شماره ۵ لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در خصوص مالیات بر واردات و همچنین زیر بخشهای آن، افزایش درآمدهای پیش‌بینی شده در سناریوهای مختلف این گزارش حالت خوش بینانه دارد، چرا که بخش از این موارد حالت جمعی و خرجی داشته و بخشی هم حالت استرداد دارد. بیشترین پیامدها در ارتباط با ردیف ۱۱۰۴۰۱ (موضوع بند ب ماده ۱۵ آئین نامه اجرایی قانون امور گمرکی) است.
۳. مناسب است تا حد امکان از ممنوعیت‌های وارداتی به سمت محدودیت‌ها از طریق اعمال تعرفه‌های بالاتر حرکت کرد تا به این ترتیب درآمدزایی دولت از اقلام مربوط به مواد اولیه و واسطه‌ای، به سمت اقلامی مصرفی لوکس و غیرضروری جهت‌دهی شود؛ چرا که در وضعیت فعلی، حداقل برخی از این کالاها از طرق غیررسمی وارد کشور می‌شوند اما درآمدی نصیب دولت نمی‌شود.
۴. پیشنهاد می‌شود به منظور کاهش آثار تورمی این سیاست، در گام اول نرخ تسعیر ارز ۴۲۰۰ تومان برای کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای (فشار کمتر به بخش تولید) و کالاهای اساسی (جلوگیری از بدتر شدن وضعیت معیشتی مصرف‌کنندگان بویژه دهکهای پایین درآمدی) در نظر گرفته شود و نرخ ۱۱۵۰۰ تومان بقیه کالاهای منظور شود.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق گمرکی.....	۹
سناریوها.....	۱۱
تغییرات درآمد دولت تحت سناریوهای مختلف.....	۱۳
آثار قیمتی تغییر نرخ ارز.....	۱۷
تغییر قیمت کالاهای وارداتی.....	۱۷
تغییر شاخص قیمت مصرف کننده و تولیدکننده.....	۲۰
جمع بندی و پیشنهادات.....	۲۴

مقدمه

وجود نرخ‌های ارز چندگانه در کشور بویژه در دوره‌هایی که بازار ارز نوسانات شدیدی را تجربه می‌کند، بوضوح در عمل مورد استفاده قرار گرفته است. دوره‌های اخیر ۹۲-۱۳۹۰، ۹۸-۱۳۹۶ و ۱۳۹۹ مصداق این نوسانات بوده است. در دوره اخیر که نرخ ارز در سال ۱۳۹۸ بین ۱۱۰۰۰ تومان تا ۱۵۰۰۰ تومان در نوسان بود از ابتدای سال ۱۳۹۹ روند افزایشی نرخ ارز شروع شد بطوریکه از کانال ۱۵۰۰۰ تومان در تیرماه به کانال ۲۰۰۰۰ تومان و در مهر ماه تا کانال ۳۱۰۰۰ تومان پیش رفت و سپس شروع به کاهش و در آذرماه در کانال ۲۵۰۰۰ تومان متوقف مانده است. دولت برای جلوگیری از آثار تورمی نوسانات نرخ ارز در فروردین ماه ۱۳۹۷ نرخ ارز را ۴۲۰۰۰ ریال اعلام کرد. با اوج گیری تنگناهای ارزی کشور انواع نرخ ارز ۴۲۰۰ تومانی، نیمایی و سنایی مبنای تامین ارز کالاها شد. لیکن تا به امروز مبنای محاسبه حقوق گمرکی بر اساس نرخ ارز ۴۲۰۰۰ ریال باقی مانده است. این در حالی است که در حال حاضر کالاهای اساسی با نرخ ۴۲۰۰۰ ریالی، برای واردات بخش عمده کالاها نرخ ارز نیمایی و بخش اندکی از واردات ارز صادرات در مقابل واردات در نظر گرفته شده است. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ حقوق ورودی کالاها ۲۳.۶ هزار میلیارد تومان منظور شده است.^۱

تغییر نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق گمرکی در شرایطی که دولت با مشکلات تحقق منابع درآمدی مواجه است، یکی از منابع افزایش درآمد دولت است. از سوی دیگر این تغییرات آثار رفاهی منفی بر اقشار آسیب‌پذیر (افزایش سطح عمومی قیمت‌ها و به تبع آن کاهش قدرت خرید) خواهد گذاشت که باید ضمن محاسبه آن، سیاست‌های پیشگیرانه را مد نظر قرار داد. بر این اساس در این گزارش سعی شده است آثار درآمدی و تورمی ناشی از این تغییر مورد کنکاش قرار گیرد.

نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق گمرکی

بطور کلی ارزش کالای وارداتی (به ریال) در صورتی که هیچ نوع عوارض دیگر از واردات گرفته نشود، طبق رابطه زیر محاسبه می‌شود:

ارزش ریالی کالای وارداتی = ارزش کالا به ریال + حقوق ورودی به ریال

ارزش کالا به ریال = قیمت CIF کالا به دلار * نرخ ارز ۱

حقوق ورودی = قیمت CIF کالا به دلار * نرخ ارز ۲ * نرخ تعرفه

^۱ این رقم سرجمع ردیف‌های ۱۱۰۴۰۱ تا ۱۱۰۴۰۹ لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ است. البته سه سر فصل حقوق ورودی سایر کالاها، حقوق ورودی خودرو و ثبت معافیت‌ها و تخفیفات گمرکی به نرخ صفر بخش عمده آن را تشکیل می‌دهند.

در اقتصاد تک نرخ، نرخ ارز ۱ و ۲ با هم یکسان هستند. این در حالی است که در ایران به دلیل نوسانات نرخ ارز، نرخ‌های ارز چندگانه رواج دارد. یکی از آنها نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی کالاهای وارداتی است. به عبارت دیگر دولت به منظور جلوگیری از آثار تورمی افزایش نرخ ارز، در حقوق ورودی نرخ تسعیر ارز را متفاوت از سایر موارد بکار می‌گیرد.

بر اساس قانون امور گمرکی مصوب سال ۱۳۹۰، حقوق گمرکی بصورت درصدی از ارزش گمرکی کالاهای وارده شده به کشور محاسبه می‌شود. طبق بند «د» ماده ۱ قانون مذکور، «حقوق گمرکی معادل چهار درصد (۴٪) ارزش گمرکی کالا به اضافه سود بازرگانی که توسط هیأت وزیران تعیین می‌گردد به علاوه وجوهی که به موجب قانون، گمرک مسؤول وصول آن است و به واردات قطعی کالا تعلق می‌گیرد، ولی شامل هزینه‌های انجام خدمات نمی‌شود». همانطوری که در ابتدای بند مذکور آورده شده است حقوق گمرکی درصدی از ارزش گمرکی کالا است. بر اساس ماده ۱۴ قانون مذکور ارزش گمرکی کالای ورودی در همه موارد عبارت است از «ارزش بهای خرید کالا در مبدأ به اضافه هزینه بیمه و حمل و نقل (سیف) به اضافه سایر هزینه‌هایی که به آن کالا تا ورود به اولین دفتر گمرکی تعلق می‌گیرد که از روی سیاهه خرید یا سایر اسناد تسلیمی صاحب کالا تعیین می‌شود و براساس برابری نرخ ارز اعلام شده توسط بانک مرکزی در روز اظهار است». به عبارتی حقوق ورودی همچنان که از بند فوق ملاحظه می‌شود، به ارزش بهای خرید کالا به دلار و برابری نرخ ارز وابسته است. علاوه بر موارد فوق، واردکنندگان باید مالیات بر ارزش افزوده کالاهای وارداتی و حق هلال احمر را نیز پرداخت نمایند. در ماده ۱۶۳ قانون امور گمرکی برای هلال احمر نیز سهمی در نظر گرفته شده است. بر اساس این ماده «به منظور پیش‌آگاهی، پیشگیری، آمادگی مقابله و امدادرسانی در حوادث و سوانح، معادل نیم درصد (۰/۵٪) از کل حقوق گمرکی و سود بازرگانی که به کالاهای وارده به کشور تعلق می‌گیرد، از واردکنندگان اخذ و به خزانه‌داری کل کشور واریز و معادل آن در بودجه سالانه به حساب جمعیت هلال احمر منظور می‌شود تا در راستای مأموریت‌های قانونی هزینه گردد». این سهم در بند «ث» ماده ۷۷ قانون برنامه ششم افزایش یافت. در بند فوق آورده شده است: «در راستای تامین منابع پایدار در زمینه مقابله با حوادث و سوانح، نیم درصد (۰/۵٪) مندرج در ماده ۱۶۳ قانون امور گمرکی به یک درصد (۱٪) افزایش پیدا نموده و منابع حاصله پس از واریز به خزانه در قالب بودجه سنواری در اختیار جمعیت هلال احمر قرار می‌گیرد».

همچنین علاوه بر حقوق ورودی، مالیات بر ارزش افزوده از کالاهای وارداتی به ماخذ ۹ درصد اخذ می‌شود. طبق ماده ۱۵ قانون مالیات بر ارزش افزوده، «ماخذ محاسبه مالیات واردات کالا، عبارت است از ارزش گمرکی کالا (قیمت خرید، هزینه حمل و نقل و حق بیمه یا همان قیمت سیف کالا) به علاوه حقوق ورودی (حقوق گمرکی و سود بازرگانی) مندرج در اوراق گمرکی» است. این ۹ درصد شامل ۵ درصد سهم دولت، ۳ درصد سهم شهرداری و ۱ درصد سهم وزارت بهداشت می‌باشد. البته طبق ماده ۱۶ قانون مالیات بر ارزش افزوده برخی کالاها مانند انواع سیگار و محصولات دخانی (۴۰ درصد) و انواع بنزین و سوخت هواپیما (۳۰ درصد) بیش از ۹ درصد مالیات پرداخت می‌کنند.

- یکی از متغیرهای مهم در محاسبه حقوق ورودی، نرخ ارز مبنای است. سابقه تاریخی نشان می‌دهد:
۱. در سال ۱۳۹۰، که به دلیل تحریم‌های ظالمانه، تجربه افزایش نرخ ارز وجود داشت، بانک مرکزی نرخ ۱۲۲۶ تومان به ازای هر دلار را به عنوان نرخ ارز رسمی اعلام و مبنای محاسبه حقوق ورودی نیز قرار گرفت. در همان دوره کشور با دو نرخ مرجع (۱۲۲۶ تومان) و مبادله (۲۴۵۰ تومان) مواجه بود. نرخ مرجع برای کالاهای اساسی و دارو و نرخ مبادله‌ای برای سایر کالاها مد نظر بود.
  ۲. در ابتدای آذرماه ۱۳۹۱ نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی برای کلیه کالاها وارده به کشور نرخ ارز مبادله‌ای (۲۴۵۰ تومان) مبنای قرار گرفت.
  ۳. نکته حائز اهمیت در این خصوص این است که دولت در این سال به منظور کاهش آثار تورمی افزایش نرخ ارز، نرخ تعرفه کالاها را به میزان متوسط ۲۸/۸ درصد کاهش داد (البته در ابتدای سال ۱۳۹۱ نیز ۲۰ درصد کاهش داده بود)، در حالی که نرخ ارز مبنای از ۱۲۲۶ تومان به ۲۴۵۰ تومان (۱۰۰ درصد افزایش) افزایش یافت.
  ۴. در سال ۱۳۹۷ مجدداً دولت به دلیل افزایش نرخ ارز و اعلام نرخ ارز ثابت ۴۲۰۰ تومان به عنوان نرخ ارز رسمی کشور، مبنای محاسبه حقوق ورودی را از ۲۴۵۰ تومان به ۴۲۰۰ تومان تغییر داد.

سناریوها

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ رقمی بالغ بر ۲۳.۶ هزار میلیارد تومان درآمد برای بخش حقوق ورودی کالاها منظور شده است. این رقم در قانون بودجه ۱۳۹۹ به میزان ۲۰.۸ هزار میلیارد تومان بوده است. از سوی دیگر با توجه به عدم اطمینان در خصوص جذب منابع درآمدی بودجه در سال ۱۴۰۰ و وجود کسری بودجه و پیامدهای ناشی از آن، لاجرم باید منابع جدیدی تعریف شود. یکی از راه‌های افزایش درآمدهای دولت، افزایش نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی برای سال ۱۴۰۰ است.

در این خصوص، همچنانکه قبلاً ذکر شد نرخ ارز مورد عمل در محاسبه حقوق ورودی ۴۲۰۰ تومان است. با افزایش این نرخ می‌توان درآمدهای دولت را افزایش داد. البته این افزایش درآمد، سیاستی تورم‌زا نیز خواهد بود که ارزیابی آن نیز حائز اهمیت است.

قبل از بیان سناریوها، در این گزارش سعی شده است دو ساختار متفاوت واردات (سال ۱۳۹۹ و ۱۳۹۶) در سناریوها لحاظ گردد. یکی ساختار واردات سال ۱۳۹۹ که نشان‌دهنده تداوم وضعیت موجود است، و دیگری ساختار واردات سال ۱۳۹۶ که بازتاب واردات کشور قبل از تحریم‌ها است، در واقع فرض شده است که در سال ۱۴۰۰ تحریم‌ها تخفیف یابد و واردات به سالهای قبل از تحریم بازگردد.

سناریوهای مطرح بدین منظور عبارت‌اند از:

الف) با ساختار واردات سال ۱۳۹۹

۱. نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش یابد؛
۲. نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش یابد؛
۳. نرخ ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش و همراه با آن نرخ تعرفه همه کالاها در سطح ۵ واحد درصد تثبیت شود؛
۴. نرخ ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش و همراه با آن نرخ تعرفه همه کالاها در سطح ۵ واحد درصد تثبیت شود.

ب) با ساختار واردات سال ۱۳۹۶

۵. نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش یابد؛
۶. نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش یابد؛
۷. نرخ ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش و همراه با آن نرخ تعرفه همه کالاها در سطح ۵ واحد درصد تثبیت شود؛
۸. نرخ ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش و همراه با آن نرخ تعرفه همه کالاها در سطح ۵ واحد درصد تثبیت شود.

ضمناً برای انجام محاسبات فروض زیر در نظر گرفته شده است:

۱. کل واردات سال ۱۳۹۹ (بر اساس هفت دوازدهم) برای سال ۱۴۰۰ در نظر گرفته شده است. بر این اساس در هفت ماهه ۱۳۹۹ ارزش واردات ۱۹.۹ میلیارد دلار بوده که برای کل سال ۳۴.۲ میلیارد دلار بر آورد می‌شود؛
۲. فرض می‌شود نرخ تعرفه سال ۱۴۰۰ نیز همانند سال ۱۳۹۹ باشد؛
۳. کالاهای ممنوع سال ۱۳۹۹ همچنان در سال ۱۴۰۰ نیز ممنوع باشند؛
۴. کالاهای ممنوعه سال ۱۳۹۹ که در برخی کدها واردات برای آنها به دلیل ثبت سفارش سال گذشته وجود داشت، به عنوان کالای ممنوعه وارداتش صفر منظور شد.
۵. در سناریوهای ۴ تا ۸ فرض شده است در سال ۱۴۰۰ ساختار واردات نظیر سال ۱۳۹۶ باشد (مقیاسی برای قبل از تحریم) و نرخ تعرفه سال ۱۳۹۹ برای سال ۱۴۰۰ تعیین شود؛
۶. کالاهای اساسی همچنان همانند سال ۱۳۹۹ ارز ۴۲۰۰ تومانی دریافت خواهند کرد.

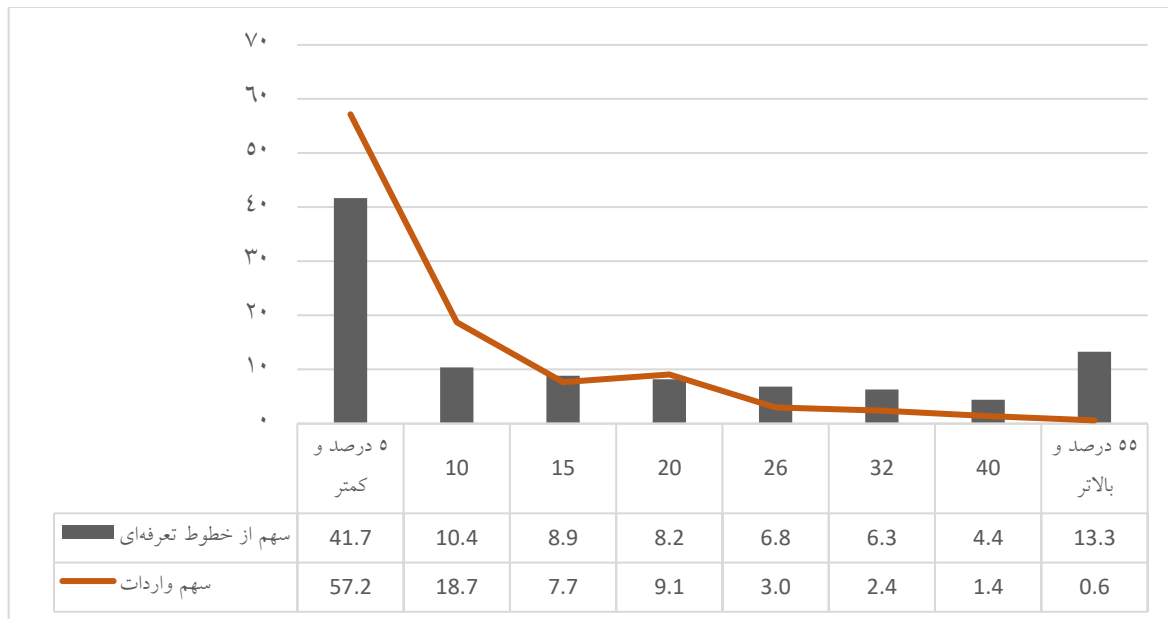
به منظور برآورد آثار این سیاست، از پایگاههای آماری گمرک ج.ا.ایران و وزارت صنعت، معدن و تجارت (ستاد تنظیم بازار و معاونت امور اقتصادی) استفاده شده و محاسبات بر اساس کدهای هشت رقمی HS صورت گرفته و اطلاعات بر اساس سرجمعهای آنها ذکر شده است.

تغییرات در آمد دولت تحت سناریوهای مختلف

تحت سناریو اول افزایش حقوق ورودی بالغ بر ۲۵.۳ هزار میلیارد تومان و مالیات بر ارزش افزوده ۱۷.۴ هزار میلیارد تومان افزایش می‌یابد. لکن با توجه به اینکه بخشی از واردات شامل مواد اولیه، کالاها واسطه‌ای و سرمایه‌ای است و در فرایند زنجیره تولید کالاها و در مراحل بعدی، مالیات بر ارزش افزوده از آنها اخذ می‌شود، نوعی دوبار شماری صورت می‌گیرد. از سوی دیگر پوشش مالیات ستانی کامل نبوده و برخی کسب و کارها هنوز مالیات بر ارزش افزوده پرداخت نمی‌کنند. لذا بر اساس تجربه فرض می‌شود ۳۰ درصد درآمد مالیاتی به عنوان افزایش درآمد دولت اتفاق بیافتد^۲. با لحاظ حق هلال احمر (یک درصد حقوق ورودی)، در مجموع درآمد دولت تحت سناریو اول و دوم به ترتیب ۳۰.۸ و ۵۴.۰ هزار میلیارد تومان افزایش خواهد یافت (جدول ۱).

حال اگر تصمیم گرفته شود که آثار تورمی ناشی از این سیاست از طریق کاهش نرخ تعرفه (نرخ تعرفه همه کالاها در سطح ۵ درصد تثبیت شود) تخفیف یابد، در این صورت تحت دو سناریو ۳ و ۴ درآمد دولت به ترتیب ۱۰ و ۲۳.۲ هزار میلیارد تومان افزایش خواهد داشت (جدول ۱). این تغییرات نشان می‌دهد با وجود کاهش نرخ تعرفه، آثار تورمی هنوز وجود دارد. اینکه چرا با وجود کاهش تعرفه‌ها به ۵ درصد هنوز درآمد ناشی از حقوق ورودی افزایش دارد به ساختار نظام تعرفه‌ای مرتبط است. در حدود ۴۱.۷ درصد خطوط تعرفه‌ای کشور دارای تعرفه ۵ درصد و کمتر است که تقریباً ۵۷ درصد ارزش واردات را شامل می‌شود که عملاً کاهش نرخ تعرفه را شامل نمی‌شود. اگر تعرفه‌های ۱۰ درصدی و کمتر در نظر گرفته شود سهم واردات به ۷۶ درصد خواهد رسید (نمودار ۱).

^۲. مرکز پژوهش‌های مجلس، دی‌ماه ۱۳۹۸

نمودار ۱: ساختار نظام تعرفه‌ای و سهم واردات کشور هفت ماهه سال ۱۳۹۹ (درصد)

فرض متحمل دیگر این است در سال ۱۴۰۰ وضعیت اقتصادی کشور متفاوت از سال ۱۳۹۹ باشد (به دلایل شرایط رکودی و تحریم‌های بین‌المللی)، تحریم‌ها تخفیف یابد و فروش نفت از سر گرفته شود. برای این فرض، شرایط واردات سال ۱۳۹۶ در نظر گرفته شده است که وضعیت مناسب‌تری از سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ داشته است. ارزش واردات در سال ۱۳۹۶ بالغ بر ۵۱.۸ میلیارد دلار بوده که اگر ارزش واردات سال ۱۳۹۹ را ۳۴.۲ میلیارد دلار در نظر بگیریم افت ۳۴ درصدی را نشان می‌دهد.

اثرات درآمدی تحت این فرض با سناریوهای چهارگانه به شرح زیر می‌باشد:

چنانچه ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان برای محاسبه حقوق گمرکی افزایش یابد و ساختار واردات سال ۱۳۹۶ مد نظر قرار گیرد (سناریو ۵)، افزایش حقوق ورودی ناشی از اجرای این سیاست ۵۷.۶ هزار میلیارد تومان خواهد شد. مالیات نیز پس از تعدیل به میزان ۹.۴ هزار میلیارد تومان افزایش خواهد داشت. در مجموع با لحاظ افزایش درآمد حق هلال احمر، کل درآمد افزایش یافته به ۶۷.۶ هزار میلیارد تومان خواهد رسید. در سناریو ۶ با افزایش نرخ ارز به ۱۷۰۰۰ تومان بالغ بر ۱۱۸.۵ هزار میلیارد تومان به درآمدهای دولت اضافه خواهد شد. درآمد دولت تحت سناریوهای ۵ و ۶ نسبت به سناریوهای ۱ و ۲ افزایش ۱۱۹ درصدی خواهد داشت که همانطوریکه قبلاً ذکر شد ناشی از تغییر ساختار واردات کشور است. در سناریوهای ۷ و ۸ افزایش درآمد دولت به ترتیب ۲۵.۷ و ۴۶.۴ هزار میلیارد تومان شده که نسبت به سناریو ۱ و ۲ به ترتیب ۱۷ و ۱۴ درصد کاهش نشان می‌دهد.

جدول (۱): افزایش درآمدهای دولت ناشی از سیاست افزایش نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق گمرکی برای سال ۱۴۰۰

ساختار واردات سال ۱۳۹۹ برای سال ۱۴۰۰ حفظ شود				
سناریو	سناریو	سناریو	سناریو	عنوان
۴	۳	۲	۱	
۱۷۰۰۰	۱۱۵۰۰	۱۷۰۰۰	۱۱۵۰۰	نرخ ارز (تومان)
۵٪ همه کالاها	۵٪ همه کالاها	تعرفه ۱۳۹۹	تعرفه ۱۳۹۹	نرخ تعرفه
۱۴.۴۹	۵.۱۱	۴۴.۴	۲۵.۳۲	(۱) حقوق ورودی (هزار میلیارد تومان)
۲۸.۶۶	۱۶.۱	۳۰.۶۴	۱۷.۴	(۲) مالیات بر ارزش افزوده (هزار میلیارد تومان)
۸.۶	۴.۸۴	۹.۱۹	۵.۲۴	(۳) ۳۰ درصد بند ۲
۰.۱۴	۰.۰۵	۰.۴۴	۰.۲۵	(۴) حق هلال احمر (هزار میلیارد تومان)
۲۳.۲۳	۱۰	۵۴.۰۳	۳۰.۸۱	(۵) جمع او ۳ و ۴
ساختار واردات سال ۱۳۹۶ برای سال ۱۴۰۰ حفظ شود				
سناریو	سناریو	سناریو	سناریو	عنوان
۸	۷	۶	۵	
۱۷۰۰۰	۱۱۵۰۰	۱۷۰۰۰	۱۱۵۰۰	نرخ ارز
۵٪ همه کالاها	۵٪ همه کالاها	تعرفه ۱۳۹۹	تعرفه ۱۳۹۹	نرخ تعرفه
۲۹.۴۲	۱۵.۱۹	۱۰۱.۰۱	۵۷.۶	(۶) حقوق ورودی (هزار میلیارد تومان)
۵۵.۶۵	۳۴.۴	۵۴.۸۱	۳۱.۲	(۷) مالیات بر ارزش افزوده (هزار میلیارد تومان)
۱۶.۷۰	۱۰.۳۲	۱۶.۴۴	۹.۳۸	(۸) ۳۰ درصد بند ۷
۰.۲۹	۰.۱۵	۱.۰۱	۰.۵۸	(۹) حق هلال احمر (هزار میلیارد تومان)
۴۶.۴۱	۲۵.۶۶	۱۱۸.۴۶	۶۷.۵۶	(۱۰) جمع او ۳ و ۴
۱۰۰	۱۵۷	۱۱۹	۱۱۹	درصد تغییر ردیف ۱۰ به ردیف ۵

نکته: به منظور محاسبه هریک از سناریوها، در ابتدا حقوق ورودی، مالیات و حق هلال احمر برای سال ۱۴۰۰ به فرض ثابت ماندن تعرفه سال ۱۳۹۹، ساختار واردات سال ۱۳۹۹ و ارز ۴۲۰۰ تومانی محاسبه (مقدار پایه) و سپس تحت هر سناریو درآمدها مجدداً محاسبه و از مقدار پایه کسر شده است.

ماخذ: محاسبات محقق

سوالی که در اینجا می توان مطرح کرد این است که آیا با کاهش نرخ تعرفه می توان، اثر افزایش نرخ تسعیر ارز در محاسبه حقوق ورودی را بطور کامل جبران کرد؟ در این خصوص باید گفت درآمدهای گمرکی دولت به حقوق ورودی خلاصه نمی شود، بلکه مالیات بر ارزش افزوده نیز از واردکنندگان اخذ می شود. در حالت حداکثری اگر نرخ تعرفه به میزان افزایش نرخ ارز کاهش یابد، افزایش در حقوق ورودی صفر خواهد شد. لیکن افزایش در مالیات

بر ارزش افزوده^۳ صفر نشده و بخش مالیات بر ارزش کالا هنوز پابرجاست و با افزایش نرخ تسعیر ارز، مالیات بر ارزش افزوده افزایش خواهد یافت. لذا اگر نرخ تسعیر ارز برای محاسبه حقوق ورودی دو برابر شود و متعاقب آن نرخ تعرفه نیز به نصف کاهش یابد، حقوق ورودی تغییر نخواهد کرد، لیکن مالیات بر ارزش افزوده افزایش خواهد یافت و به تبع آن درآمد دولت و قیمت کالای وارداتی نیز افزایش می‌یابد.

به عنوان مثال اگر قیمت هر تن کالای X معادل ۵۰۰ دلار و نرخ تعرفه آن ۲۰ درصد باشد. خواهیم داشت:

$$\text{حقوق ورودی ۱} = ۵۰۰ * ۰.۲ * ۴۲۰۰ = ۴۲۰۰۰۰$$

$$\text{مالیات ارزش افزوده ۱} = (\text{حقوق ورودی} + \text{ارزش کالا}) * ۰.۰۹ = (۴۲۰۰۰۰ + ۴۲۰۰ * ۵۰۰) * ۰.۰۹ = ۲۲۶۸۰۰ \text{ تومان}$$

حال اگر نرخ ارز دو برابر و به ۸۴۰۰ تومان افزایش یابد و به تبع آن نرخ تعرفه را نصف کنیم. خواهیم داشت:

$$\text{حقوق ورودی ۲} = ۵۰۰ * ۰.۱ * ۸۴۰۰ = ۴۲۰۰۰۰$$

$$\text{مالیات ارزش افزوده ۲} = (۴۲۰۰۰۰ + ۵۰۰ * ۸۴۰۰) * ۰.۰۹ = ۴۱۵۸۰۰ \text{ تومان}$$

همانطوریکه از این مثال مشخص است حقوق ورودی تغییر نمی‌کند، لیکن مالیات بر ارزش افزوده ۱۸۹۰۰۰ تومان افزایش می‌یابد.

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

۳. مالیات بر ارزش افزوده همانطوریکه قبلاً ذکر شده از دو بخش مالیات بر حقوق ورودی و مالیات بر ارزش کالا تشکیل می‌شود.

آثار قیمتی تغییر نرخ ارز

تغییر قیمت کالاهای وارداتی

یکی از کانالهای افزایش قیمت کالاهای داخلی و به تبع آن تورم مصرف‌کننده، افزایش قیمت کالاهای وارداتی است. قیمت کالاهای وارداتی با تغییرات قیمت جهانی آنها، نرخ ارز، تعرفه کالا، عوارض، هزینه‌های گمرکی و ... تغییر می‌کند. در این گزارش سوال تحقیق این بود که با افزایش نرخ تسعیر ارز برای محاسبه حقوق ورودی، تغییرات قیمت کالاهای وارداتی چگونه خواهد بود.

جدول و نمودارهای زیر افزایش قیمت کالاهای وارداتی را ناشی از افزایش نرخ ارز مبنای محاسبه حقوق گمرکی تحت سناریوهای مختلف نشان می‌دهد. همانطوریکه از جدول (۲) ملاحظه می‌شود، در قالب سناریوهای مختلف دامنه افزایش قیمت کالاهای وارداتی (بر اساس میانگین وزنی^۴) بین ۴.۵ تا ۱۳.۳ درصد تغییر می‌کند. بطور مشخص در قالب دو سناریو اول و دوم، متوسط (وزنی) افزایش قیمت کالاهای وارداتی به ترتیب ۷.۲ و ۱۲.۶ درصد می‌باشد که در صورت کاهش نرخ تعرفه‌ها به ۵ واحد درصد برای همه کالاها (سناریو ۳ و ۴)، این افزایش‌ها به ترتیب به ۴.۸ و ۸.۵ درصد می‌رسد.

تفکیک کالاهای وارداتی به کالاهای اساسی (تعداد ۱۵ قلم کالای اساسی از ۴۵۵۸ قلم کالا) و سایر کالاهای وارداتی نشان می‌دهد، سهم افزایش قیمت کالاهای اساسی در سناریو ۱ و ۲ حدود ۳۰ درصد و در سناریو ۳ و ۴ به ۲۴ درصد می‌رسد. این مسئله به سهم بالای واردات این کالاهای در ساختار واردات کشور بر می‌گردد.

تفکیک کالاهای وارداتی متناسب با نوع مصرف نشان می‌دهد که کالاهای واسطه‌ای بیشترین افزایش قیمت واردات را تجربه خواهند کرد؛ بطوریکه در سناریو ۱ از ۷.۲ درصد افزایش قیمت کل کالاها، ۵.۵ واحد درصد آن به این کالاها اختصاص دارد. در صورت کاهش نرخ تعرفه‌ها به ۵ واحد درصد (سناریو ۳)، افزایش قیمت کل کالاها به ۴.۸ درصد می‌رسد که کالاهای واسطه‌ای با ۳.۶ واحد درصد مواجه خواهند شد و مابقی به کالاهای مصرفی (۰.۵۸ واحد درصد) و سرمایه‌ای (۰.۶۵ واحد درصد) اختصاص دارد.

تحت سناریو ۵، افزایش قیمت کل کالاهای وارداتی به ۷.۶ درصد خواهد رسید. در این شرایط اگر نرخ تعرفه همه کالاها در سطح ۵ درصد تثبیت شود (سناریو ۷)، افزایش قیمت کل کالاها (میانگین وزنی) به ۴.۵ درصد می‌رسد.

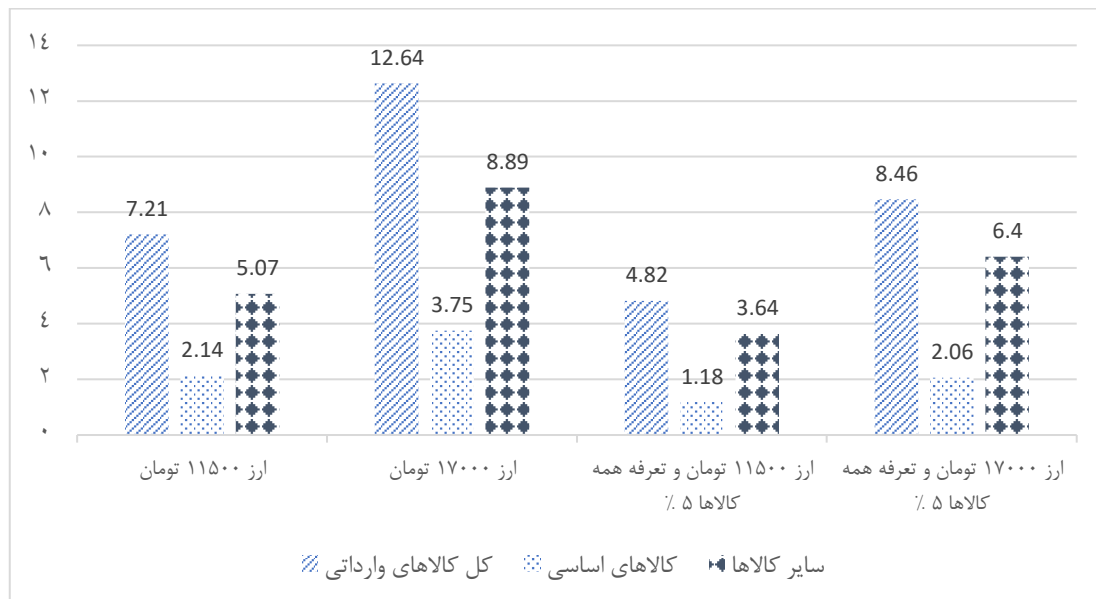
^۴ منظور از میانگین وزنی تعدیل قیمت کالا بر اساس سهم ارزش واردات آن کالا است.

جدول (۲): افزایش قیمت کالاهای وارداتی ناشی از افزایش نرخ ارز مبنای حقوق گمرکی در سال ۱۴۰۰

حفظ ساختار واردات سال ۱۳۹۹ برای سال ۱۴۰۰					
عنوان	میانگین	سناریو ۱	سناریو ۲	سناریو ۳	سناریو ۴
نرخ ارز		۱۱۵۰۰	۱۷۰۰۰	۱۱۵۰۰	۱۷۰۰۰
نرخ تعرفه		تعرفه	تعرفه	۵٪ همه کالاها	۵٪ همه کالاها
کل کالاهای وارداتی	ساده	۶.۵۶	۱۱.۵	۴.۰۵	۷.۱۱
	وزنی	۷.۲۱	۱۲.۶۴	۴.۸۲	۸.۴۶
کالاهای اساسی	ساده	۲۰.۵۸	۳۶	۸.۳۶	۱۴.۶۵
	وزنی	۲.۱۴	۳.۷۵	۱.۱۸	۲.۰۶
سایر کالاها	وزنی	۵.۰۷	۸.۸۹	۳.۶۴	۶.۴
کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای	وزنی	۶.۴۱	۱۱.۲۳	۴.۲۴	۷.۴۴
سرمایه‌ای	وزنی	۰.۸۹	۱.۵۶	۰.۶۵	۱.۱۴
واسطه‌ای	وزنی	۵.۵۲	۹.۶۷	۳.۵۹	۶.۳
کالاهای مصرفی	وزنی	۰.۸	۱.۴۸	۰.۵۸	۱.۰۲
وجود ساختار واردات سال ۱۳۹۶ برای سال ۱۴۰۰					
عنوان	میانگین	سناریو ۵	سناریو ۶	سناریو ۷	سناریو ۸
نرخ ارز		۱۱۵۰۰	۱۷۰۰۰	۱۱۵۰۰	۱۷۰۰۰
نرخ تعرفه		تعرفه	تعرفه	۵٪ همه کالاها	۵٪ همه کالاها
کل کالاهای وارداتی	ساده	۶.۵۶	۱۱.۵	۴.۰۵	۷.۱۱
	وزنی	۷.۶۱	۱۳.۳۴	۴.۵۲	۷.۹۳
کالاهای اساسی	ساده	۲۰.۵۸	۳۶	۸.۳۶	۱۴.۶۵
	وزنی	۱.۶۷	۲.۹۲	۰.۷۶	۱.۳۳
سایر کالاها	وزنی	۵.۹۴	۱۰.۴۲	۳.۷۶	۶.۶
کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای	وزنی	۶.۸	۱۱.۹۴	۴.۰۸	۷.۱۶
سرمایه‌ای	وزنی	۱.۱۴	۲.۰۱	۰.۸۳	۱.۴۶
واسطه‌ای	وزنی	۵.۶۶	۹.۹۳	۳.۲۵	۵.۷
کالاهای مصرفی	وزنی	۰.۸۱	۱.۴۰	۰.۴۴	۰.۷۷

ماخذ: محاسبات محقق

نمودار (۲) افزایش قیمت کالاهای وارداتی به تفکیک کالاهای اساسی و سایر کالاها را نشان می‌دهد. در سناریو اول که افزایش قیمت کالاهای وارداتی ۷.۲ درصد است، ۲.۱۴ واحد درصد آن به کالاهای اساسی و ۵ واحد درصد نیز به سایر کالاها اختصاص دارد. این در حالی است که تعداد اقلام کالاهای اساسی (گروه یک) تنها ۱۵ قلم کالا است.^۵ این اطلاعات نشان می‌دهد اقلام کالاهای اساسی از این سیاست بیشتر متاثر می‌شوند که علت آن به سهم بالای این کالاها در واردات کل کشور بر می‌گردد.

نمودار (۲): افزایش قیمت کالاهای وارداتی به تفکیک کل، کالاهای اساسی و سایر کالاها (درصد) در سناریوهای ۱ تا ۴

تفکیک کالاهای وارداتی به لحاظ نوع مصرف نشان می‌دهد که در سناریوهای مختلف، کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای بیشتر از کالاهای مصرفی افزایش قیمت واردات خواهند داشت، بطوریکه تحت سناریو اول کالاهای مصرفی ۰.۸ واحد درصد و کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای نیز ۶.۴ واحد درصد افزایش قیمت دارند. تحت سناریو دوم (ارز ۱۷۰۰۰ تومان) از ۱۲.۶۴ درصد افزایش قیمت کالاهای وارداتی، ۱.۵ واحد درصد از بابت کالاهای مصرفی و ۱۱.۲۳ واحد درصد نیز از بابت کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای افزایش قیمت ایجاد خواهد شد.

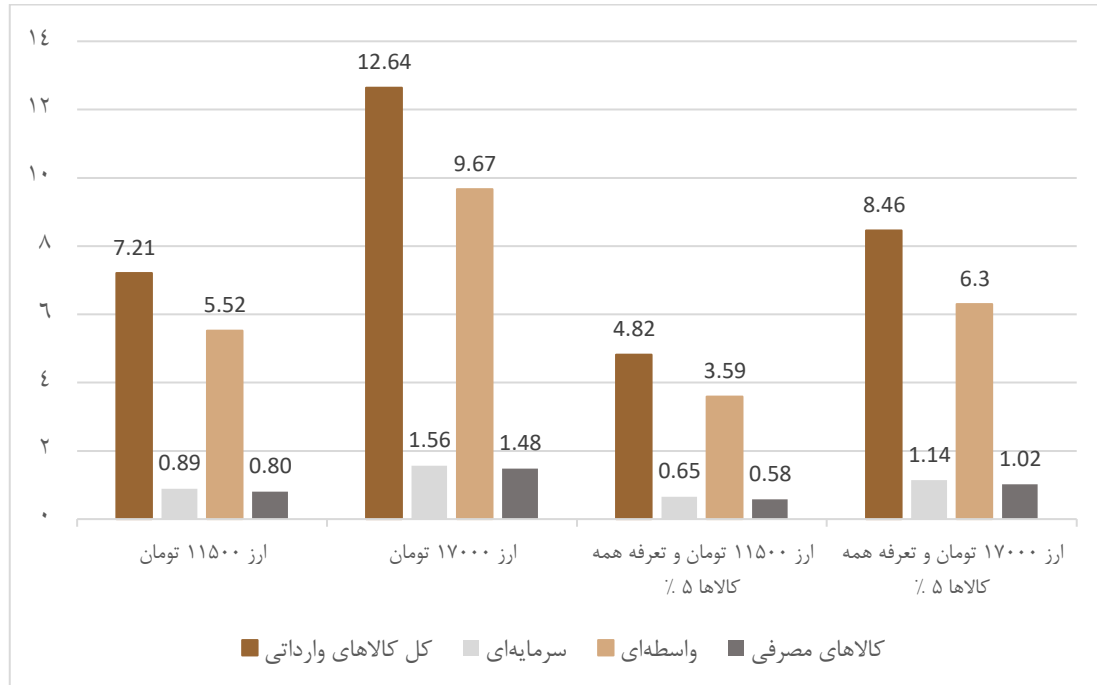
همچنین کالاهای واسطه‌ای بیشتر از مصرفی و سرمایه‌ای

افزایش قیمت خواهد داشت، بطوریکه تحت سناریو ۱ و ۲ افزایش قیمت کالاهای واسطه‌ای به ترتیب ۵.۵ و

در صورت تغییر نرخ تسعیر ارز محاسبه حقوق ورودی از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان، بیشترین افزایش قیمت را کالاهای واسطه‌ای تجربه خواهند کرد و این سیاست باعث افزایش هزینه‌های تولید شده و میتواند ضمن کاهش قدرت رقابت‌پذیری بنگاهها، و نهایتاً موجب تورم در کشور شود.

^۵ . تعداد کل کالاهای وارداتی در هفت ماهه ۱۳۹۹، ۴۵۵۸ قلم کالا (کد هشت رقمی HS) بوده است.

۹.۶۷ واحد درصد می‌شود. در این شرایط اگر نرخ تعرفه‌های همه کالاها به ۵ واحد درصد کاهش یابد (سناریو ۳ و ۴)، افزایش قیمت کالاهای واسطه‌ای به ترتیب ۳.۶ و ۶.۳ واحد درصد خواهد شد.

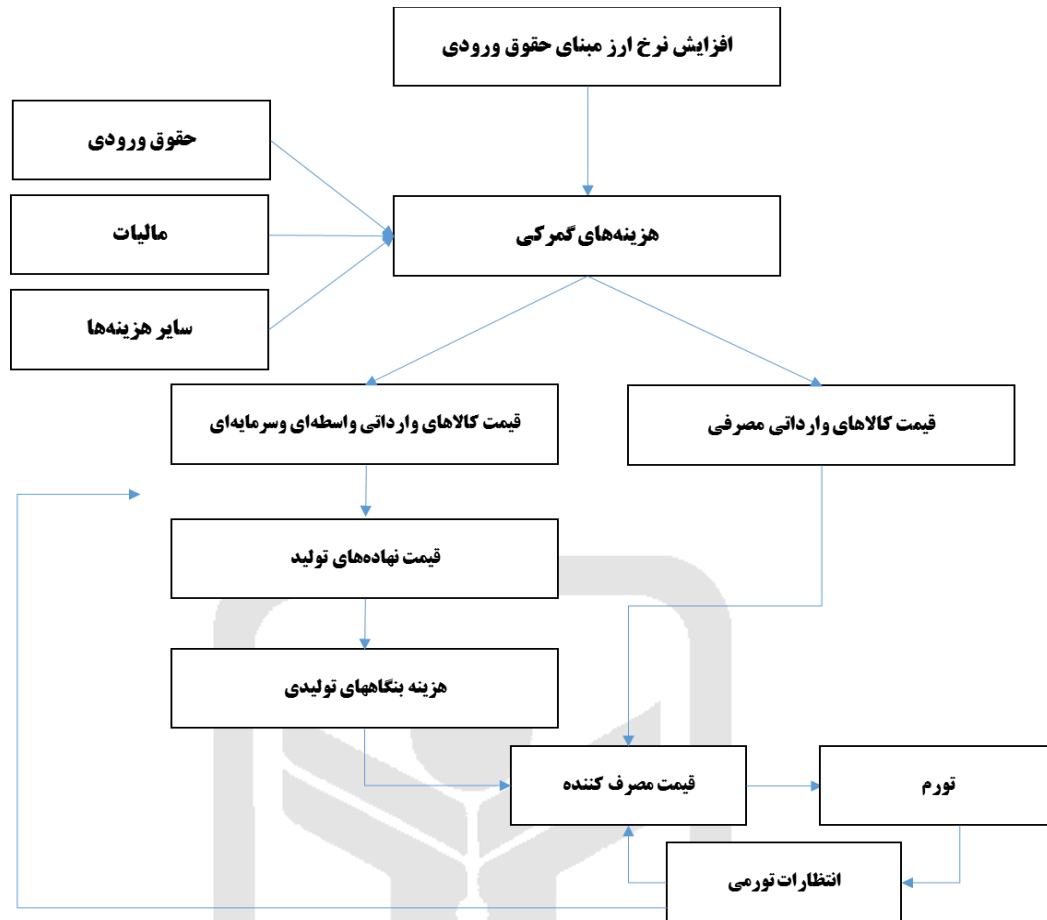

نمودار (۳): افزایش قیمت کالاهای وارداتی به تفکیک نوع مصرف کالا (درصد) در سناریوهای ۱ تا ۴

تغییر شاخص قیمت مصرف کننده و تولیدکننده

یکی از نظریه‌های تورم، نظریه تورم زنجیره عرضه^۶ است. براساس این نظریه، تکانه‌های تورمی نظیر افزایش قیمت نهاده‌های وارداتی ابتداء به محصولات نیمه ساخته (محصولات واسطه‌ای) و سپس به کالاهای نهایی منتقل می‌شود. در نهایت این تکانه به قیمت‌های داخلی (قیمت مصرف کننده) سرایت می‌کند. لذا براساس این نظریه، تورم قیمت کالاهای وارداتی یک شاخص پیش‌نگر برای شاخص قیمت تولیدکننده محسوب می‌شود و شاخص قیمت تولیدکننده نیز شاخصی پیش‌نگر برای تورم مصرف کننده است. با توجه به این فرایند بدون تردید انتقال تکانه قیمت نهاده‌های وارداتی به شاخص قیمت مصرف کننده با تاخیر زمانی همراه خواهد بود. نمودار زیر این فرایند را نشان می‌دهد.

^۶. Supply Chain Theory of Inflation

شکل (۱): فرایند تاثیرگذاری تغییر نرخ ارز مبنای حقوق ورودی بر تورم

به منظور محاسبه آثار تورمی اجرای سیاست، فرض زیر در نظر گرفته شده است:

- ✓ سهم هزینه نهاده‌های خارجی در ستانده (۱۳۹۵) ۱۳.۳ درصد
- ✓ سهم هزینه نهاده‌های داخلی در ستانده (۱۳۹۵) ۵۱.۹ درصد
- ✓ انتقال تورم تولیدکننده به مصرف کننده در حدود ۹۰ درصد (با توجه به ضریب هبستگی)

در سناریو حداقلی فرض شده است که تنها افزایش در هزینه نهاده‌های خارجی بر هزینه‌های تولید (با توجه به سهم هزینه نهاده‌های خارجی در ستانده) اثر می‌گذارد. در سناریو حداکثری فرض شده است که قیمت نهاده‌های داخلی به قیمت نهاده‌های خارجی همگرا شده و بعد از مدتی نهاده‌های داخلی (با توجه به سهم هزینه نهاده‌های داخلی در ستانده) متناسب با نهاده‌های خارجی افزایش می‌یابد. برای این منظور ضریب تعدیلی بصورت نسبت افزایش در قیمت نهاده‌های داخلی به خارجی تعریف می‌شود. چنانچه ضریب تعدیل برابر با یک باشد افزایش قیمت مصرف کننده سناریو حداکثری و اگر نزدیک به صفر باشد به سناریو حداقلی گرایش دارد. بنابراین افزایش در شاخص قیمت مصرف کننده ناشی از تغییرات نرخ تسعیر ارز مبنای محاسبه حقوق گمرکی به شرح زیر خواهد بود:

$$CPI_t = PMI_t^{in} * \alpha * A + PMI_t^{in} * \theta * \beta * A + PMI_t^c * A$$

$$CPI_t = PMI_t^{in} * \alpha * A(1 + \theta * \beta) + PMI_t^c * A$$

در این معادله :

CPI : افزایش شاخص قیمت مصرف کننده است.

$\alpha * A * \dot{P}MI_t^{in}$: کل عبارت افزایش شاخص قیمت مصرف کننده ناشی از افزایش قیمت نهادهای خارجی است. $\dot{P}MI$ افزایش قیمت کالاهای وارداتی واسطه‌ای و سرمایه‌ای، in معرف کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای، α سهم نهادهای خارجی در ستانده و A درجه عبور شاخص PPI به CPI است.

$\beta * A * \dot{P}MI_t^{in}$: کل عبارت افزایش شاخص قیمت مصرف کننده ناشی از افزایش قیمت نهادهای داخلی است. $\dot{P}MI_t^{in} * \theta$ افزایش در شاخص قیمت تولیدکننده بواسطه افزایش قیمت نهادهای داخلی، θ نسبت افزایش قیمت نهادهای داخلی به افزایش قیمت نهادهای خارجی (ضریب تعدیل قیمت نهادهای داخلی با خارجی)، β سهم نهادهای داخلی در ستانده و A درجه عبور شاخص PPI به CPI است.

$\dot{P}MI_t^c * A$: کل عبارت افزایش شاخص قیمت مصرف کننده ناشی از افزایش قیمت کالاهای مصرف وارداتی است. $\dot{P}MI_t^c$ افزایش در شاخص قیمت کالاهای وارداتی مصرفی است.

$\theta * \beta$ اثر نهایی تغییر در شاخص قیمت مصرف کننده به واسطه تغییر در قیمت نهادهای داخلی است. با توجه به رابطه بالا تورم حداقلی:

$$\theta = 0 \rightarrow \dot{CPI}_t = \dot{P}MI_t^{in} * \alpha * A + \dot{P}MI_t^c * A$$

تورم حداکثری: زمانی رخ می‌دهد که قیمت نهادهای وارداتی به میزان قیمت نهادهای خارجی رشد نماید (ضریب تعدیل برابر با یک باشد).

$$\theta = 1 \rightarrow \dot{CPI}_t = \dot{P}MI_t^{in} * \alpha * A + \dot{P}MI_t^{in} * \beta * A + \dot{P}MI_t^c * A$$

با توجه به روابط بالا، و در نظر گرفتن سهم نهادهای خارجی (α) و داخلی (β) به ترتیب ۱۳.۳ و ۵۱.۹ درصد، افزایش قیمت مصرف کننده در سناریو ۱ در حالت حداقلی ۱.۵ درصد و در وضعیت حداکثری ۴.۵ درصد خواهد بود و این شکاف همانطوریکه در بالا گفته شد مرتبط با ضریب تعدیل یا θ است.

در سناریو ۳ که به منظور کاهش اثرات تورمی در نظر گرفته شده است افزایش قیمتتها بین ۱ تا ۲.۵ خواهد بود. اینکه با توجه به کاهش تعرفه‌ها هنوز آثار تورمی مشاهده می‌شود به ساختار نظام تعرفه‌ای (۵۷ درصد از واردات کشور تعرفه ۵ درصد و کمتر دارند که کاهش تعرفه ندارند) مرتبط است.

در سناریو ۵ افزایش قیمتی بین ۱.۵ تا ۴.۷ درصد تجربه خواهد شد و در سناریو ۷ نیز افزایش قیمت به ۰.۹ و ۲.۸ درصد می‌رسد.

در سناریو ۲ که نرخ ارز ۱۷۰۰۰ تومان در نظر گرفته است افزایش قیمتی بین ۲.۷ تا ۶.۶ درصد تجربه خواهد شد و در سناریو ۴ نیز افزایش قیمت به ۱ تا ۲.۵ درصد می‌رسد. در سناریو ۶ شاخص قیمت مصرف کننده بین ۲.۷ تا ۸.۳ درصد افزایش می‌یابد و در سناریو ۸ نیز افزایش قیمت به ۱.۶ تا ۴.۹ درصد می‌رسد.

نتایج برآوردهای نشان می‌دهد که با وجود کاهش تعرفه به سطح ۵ درصد برای همه کالاها، باز هم اثرات تورمی وجود خواهد داشت.

جدول (۲): تغییرات شاخص قیمت مصرف‌کننده و تولیدکننده ناشی از افزایش نرخ ارز مبنای حقوق گمرکی در سال ۱۴۰۰

حفظ ساختار واردات سال ۱۳۹۹ برای سال ۱۴۰۰					
عنوان	سناریو ۱	سناریو ۲	سناریو ۳	سناریو ۴	
نرخ ارز	تومان	۱۱۵۰۰	۱۷۰۰۰	۱۱۵۰۰	۱۷۰۰۰
نرخ تعرفه	درصد	تعرفه ۱۳۹۹	تعرفه ۱۳۹۹	۵٪ همه کالاها	۵٪ همه کالاها
شاخص قیمت تولیدکننده	حداقل	۰.۹	۱.۵	۰.۶	۱.۰
	حداکثر	۴.۲	۵.۸	۲.۲	۳.۹
تورم	حداقل	۱.۵	۲.۷	۱.۰	۱.۸
	حداکثر	۴.۵	۶.۶	۲.۵	۴.۴
حفظ ساختار واردات سال ۱۳۹۶ برای سال ۱۴۰۰					
عنوان	سناریو ۵	سناریو ۶	سناریو ۷	سناریو ۸	
نرخ ارز	تومان	۱۱۵۰۰	۱۷۰۰۰	۱۱۵۰۰	۱۷۰۰۰
نرخ تعرفه	درصد	تعرفه ۱۳۹۹	تعرفه ۱۳۹۹	۵٪ همه کالاها	۵٪ همه کالاها
شاخص قیمت تولیدکننده	حداقل	۰.۹	۱.۶	۰.۵	۱.۰
	حداکثر	۴.۴	۷.۸	۲.۷	۴.۷
تورم	حداقل	۱.۵	۲.۷	۰.۹	۱.۶
	حداکثر	۴.۷	۸.۳	۲.۸	۴.۹

ماخذ: محاسبات محقق

جمع‌بندی و پیشنهادات

بکارگیری نرخ تسعیر ارز مبنای محاسبه حقوق گمرکی متناسب با واقعیت‌های اقتصادی کشور به منظور شفاف‌سازی و وصول حقوق و عوارض گمرکی و مالیات بر ارزش افزوده درست و منطقی، می‌تواند کارکرد این ابزارها را به جایگاه واقعی آنها برساند. لیکن به جهت عدم استفاده درست از ابزارها اقتصادی (به عنوان مثال کاهش تعرفه برای جبران افزایش نرخ ارز)، هزینه‌های ناشی از سیاست به فعالین اقتصادی تحمیل می‌شود. یکی از این سیاستها تغییر نرخ تسعیر ارز مبنای محاسبه حقوق گمرکی است. با در نظر گرفتن اینکه بیش از ۸۰ درصد از کالاهای وارداتی کشور شامل مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای است، تغییر نرخ ارز، بدون اجرای تمهیدات لازم می‌تواند سبب افزایش هزینه‌های تولید و افزایش تورم شود.

بر این اساس در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نرخ ارز مبنای اخذ حقوق ورودی ۴۲۰۰ تومان منظور شده که بر این اساس رقم مالیات بر واردات (حقوق ورودی) ۲۳.۶ هزار میلیارد تومان پیش بینی شده است. تغییر نرخ تسعیر ارز مبنای محاسبه حقوق ورودی در شرایطی که دولت با عدم تحقق منابع درآمدی مواجه است، یکی از درآمدهای قابل اتکاء در بودجه‌های سالیانه برای افزایش درآمد دولت است. این گزارش درصدد ارزیابی افزایش درآمدهای دولت از این محل و آثار و تبعات اقتصادی آن بویژه تورم است.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نرخ ارز ۱۱۵۰۰ تومان در نظر گرفته شده است. این گزارش درصدد است به این سوال پاسخ دهد که چنانچه نمایندگان مجلس شورای اسلامی تصمیم به تغییر نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان و در سناریو دیگر ۱۷۰۰۰ تومان بگیرند تبعات اقتصادی نظیر آثار درآمدی و تورمی چه خواهد بود.

۱- سناریوهای هشت گانه مد نظر در این گزارش:

سناریو ۱
نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش یابد. ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند تعرفه و واردات سال ۱۳۹۹ کشور باشد؛

سناریو ۲
نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش یابد. ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند تعرفه و واردات سال ۱۳۹۹ کشور باشد؛

سناریو ۳
نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند واردات سال ۱۳۹۹ کشور، لیکن تعرفه‌های وارداتی برای همه کالاها ۵ درصد باشد؛

سناریو ۴
نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند واردات سال ۱۳۹۹ کشور، لیکن تعرفه‌های وارداتی برای همه کالاها ۵ درصد باشد؛

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند تعرفه سال ۱۳۹۹ و واردات سال ۱۳۹۶ کشور باشد؛

سناریو ۵

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند تعرفه سال ۱۳۹۹ و واردات سال ۱۳۹۶ کشور باشد؛

سناریو ۶

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند واردات سال ۱۳۹۶ کشور، لیکن تعرفه‌های وارداتی برای همه کالاها ۵ درصد باشد؛

سناریو ۷

نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان افزایش یابد با این فرض که ساختار واردات سال ۱۴۰۰ همانند واردات سال ۱۳۹۶ کشور، لیکن تعرفه‌های وارداتی برای همه کالاها ۵ درصد باشد؛

سناریو ۸

ضمناً برای ارزیابی آثار سیاست دو فرض زیر در نظر گرفته شده است:

- ✓ میزان واردات کل سال ۱۳۹۹، بر اساس واردات ۷ ماهه برآورد شده است؛
- ✓ کالاهای ممنوع سال ۱۳۹۹ در چهار سناریو اول همچنان ممنوع و در سناریوهای پنجم تا هشتم مجاز به ورود هستند.

همانطوریکه در بالا مشخص است دو ساختار متفاوت (واردات سال ۱۳۹۹ و ۱۳۹۶) در سناریوهای ذکر شده است. علت انتخاب سال ۱۳۹۹ تداوم وضعیت موجود است، لیکن انتخاب سال ۱۳۹۶، با این فرض است که در سال ۱۴۰۰ تحریم‌ها تخفیف یابد و واردات به سالهای قبل از تحریم بازگردد.

۲. به منظور برآورد آثار این سیاست، از پایگاههای آماری گمرک ج.ا.ایران و وزارت صنعت، معدن و تجارت (ستاد تنظیم بازار و معاونت امور اقتصادی) استفاده شده و محاسبات بر اساس کدهای هشت رقمی صورت گرفته و اطلاعات بر اساس سرجمع‌های آنها ذکر شده است.

۳. بر اساس برآوردهای صورت گرفته انتظار می‌رود بدون تغییر نرخ تعرفه‌ها با تغییر نرخ ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۱۵۰۰ تومان (سناریو ۱)، کل درآمد دولت نزدیک به ۳۰.۸ هزار میلیارد تومان افزایش یابد. در این وضعیت اگر تعرفه کالاهای وارداتی در سطح ۵ درصد تثبیت شود (سناریو ۳)، افزایش درآمد دولت به ۱۰ هزار میلیارد تومان خواهد رسید. در سناریو ۲ و ۴ افزایش نرخ تسعیر ارز از ۴۲۰۰ تومان به ۱۷۰۰۰ تومان در نظر گرفته شده است (فروض مثل سناریو ۱ و ۳) تغییر در درآمد دولت به ترتیب ۵۴ و ۲۳.۲ هزار میلیارد تومان خواهد بود.

۴. در سناریوهای ۵ تا ۸ ساختار واردات بجای سال ۱۳۹۹، سال ۱۳۹۶ منظور شده و بقیه فروض در سناریوهای ۱ تا ۴ همچنان پا برجاست. تحت سناریو ۵ و ۷ افزایش درآمد دولت به ترتیب ۶۷.۵ و ۲۵.۷ هزار میلیارد تومان شده که نسبت به سناریو ۱ و ۳ افزایش ۱۱۹ و ۱۵۷ درصدی دارد. در قالب

- سناریو ۶ و ۸ افزایش درآمد دولت به ترتیب ۱۱۸.۵ و ۴۶.۴ هزار میلیارد تومان خواهد شد که نسبت به سناریوهای ۲ و ۴ افزایش ۱۱۹ و ۱۰۰ درصدی را نشان می‌دهد.
۵. تورم وارداتی یکی از پیامدهای اجرای این سیاست است. نتایج بررسی‌ها حاکی از آن است که در قالب سناریوهای هشتگانه دامنه افزایش قیمت کالاهای وارداتی بین ۴.۵ و ۱۳.۳ درصد (میانگین وزنی) است. بطور مشخص در قالب دو سناریو ۱ و ۳، متوسط (وزنی) افزایش قیمت کالاهای وارداتی به ترتیب ۷.۲ و ۴.۸ درصد می‌باشد که در صورت وجود ساختار واردات سال ۱۳۹۶ (سناریوهای ۵ و ۷)، این افزایش‌ها به ترتیب به ۷.۶ و ۴.۵ درصد خواهد بود. این نتایج نشان می‌دهد کالاهای مصرفی افزایش کمی (۰.۸ و ۵.۸ درصد در سناریو ۱ و ۳) را تجربه خواهند کرد. در این میان انتظار می‌رود واردات کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای به ترتیب ۶.۴ و ۴.۲ درصد (سناریو ۱ و ۳) افزایش قیمت داشته باشند. در این بین افزایش قیمت کالاهای وارداتی کالاهای اساسی (گروه یک) در سناریو ۱ و ۳ به ترتیب ۲.۱ و ۱.۲ درصد خواهد شد.
۶. نتایج برآوردها حاکی از آن است که در سناریو ۲ و ۴ میزان افزایش قیمت کالاهای وارداتی ۱۲.۶ و ۸.۵ درصد است که کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای ۱۱.۲ و ۷.۴۱ واحد درصد را به خود اختصاص می‌دهند. در سناریوهای ۶ و ۸ افزایش در قیمت واردات کلیه کالاها به ۱۳.۳ و ۷.۹ درصد خواهد رسید که کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای ۱۱.۹ و ۷.۲ واحد درصد خواهد بود که در این سناریوها نیز کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای بیشترین آسیب را خواهند دید.
۷. بر اساس تئوری تورم زنجیره عرضه، تورم وارداتی از کانال کالاهای نیمه ساخته، سپس کالاهای ساخته شده و نهایی و نهایتاً قیمت خرده فروشی (شاخص قیمت مصرف کننده) تورم را رقم می‌زند. بر این اساس تورم وارداتی ایجاد شده در قالب سناریو ۱ حداقل به ۱.۵ درصد تورم (مصرف کننده) منجر می‌شود.
۸. بخش از ایجاد تورم مرتبط با تعدیل قیمت بنگاههای تولیدکننده مواد اولیه و واسطه‌ای و سرمایه‌ای متناسب با قیمت نهاده‌های وارداتی است. در شرایط تورمی بنگاههای تولیدکننده نهاده‌های داخلی با سرعت زیاد و متناسب با نهاده‌های خارجی افزایش قیمت می‌یابند. به عبارت دیگر دو قیمت نهاده‌های داخلی و خارجی همگرا می‌شوند. بدین ترتیب چنانچه بنگاههای تولیدکننده مواد اولیه، واسطه‌ای و سرمایه‌ای داخلی قیمت خود (به میزان افزایش در نهاده‌های خارجی) را به میزان افزایش در قیمت نهاده‌های خارجی تعدیل کنند تورمی به میزان ۴.۵ درصد (حداکثر) ایجاد خواهد شد. در سناریو ۳ نیز تورمی بین ۱ تا ۲.۵ درصد ایجاد می‌شود. چنانچه ساختار واردات سال ۱۳۹۶ مبنا باشد در سناریو ۵ تورمی بین ۱.۵ تا ۴.۷ و در سناریو ۷ تورمی بین ۰.۹ تا ۲.۸ خواهیم داشت.
۹. در سناریو ۲ حداقل و حداکثر افزایش تورم به ترتیب ۲.۷ و ۶.۶ درصد است. چنانچه تعرفه‌ها نیز در سطح ۵ درصد تثبیت شوند تورم حداقلی و حداکثری به ترتیب ۱.۸ و ۴.۴ درصد خواهد شد.

پیشنهادات

سیاست افزایش نرخ تسعیر ارز مبنای حقوق ورودی سیاستی تجربه شده‌ای در سنوات قبل است، و مهمترین آثار آن افزایش درآمدهای دولت از یکسو و بروز تورم از سوی دیگر بوده است. با این حال اجرای این سیاست نیازمند پاره‌ای ملاحظات به شرح زیر است:

۱. با توجه به کسری قابل توجه بودجه دولت در سال آینده، این سیاست می‌تواند درصدی از آن را بهبود بخشیده و از افزایش پایه پولی که منجر به افزایش تورم می‌شود جلوگیری نماید.
۲. با عنایت به ردیف ۱۱۰۴۰۰ جدول شماره ۵ لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در خصوص مالیات بر واردات و همچنین زیر بخشهای آن، افزایش درآمدهای پیش‌بینی شده در سناریوهای مختلف این گزارش حالت خوش بینانه دارد، چرا که بخش از این موارد حالت جمعی و خرجی داشته و بخشی هم حالت استردادی دارد. بیشترین پیامدها در ارتباط با ردیف ۱۱۰۴۰۱ (موضوع بند ب ماده ۱۵ آئین نامه اجرایی قانون امور گمرکی) است.
۳. مناسب است تا حد امکان از ممنوعیت‌های وارداتی به سمت محدودیت‌ها از طریق اعمال تعرفه‌های بالاتر حرکت کرد تا به این ترتیب درآمدزایی دولت از اقلام مربوط به مواد اولیه و واسطه‌ای، به سمت اقلامی مصرفی لوکس و غیرضروری جهت‌دهی شود؛
۴. پیشنهاد می‌شود به منظور کاهش آثار تورمی این سیاست، نرخ ۴۲۰۰ تومان برای کالاهای واسطه‌ای (فشار کمتر به بخش تولید) و کالاهای اساسی (جلوگیری از بدتر شدن وضعیت معیشتی مصرف‌کنندگان بویژه دهکهای پایین درآمدی) و نرخ ۱۱۵۰۰ تومان بقیه کالاهای منظور شود.

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی